

није био први њихово име јер је дуго
 било да се зове
 и опис први
 1353. у
 и опис први
 и опис први
 и опис први

ДАНИЛОВ НАСТАВЉАЧ
 (монах Григорије)
 из Корише

4 дец. 14. Вијска
 у јужној
 у јужној
 у јужној

Није само тешко, него је и залудно степеновати по вредности наше старе писце. Свак другачијих особина, свако од њих је и друкчије значајан. И као што није битна њихова сличност, него различност, тако није пресудно њихово име, већ дело. Један животописац, који је у историји српске књижевности минорно забележен као настављач и ученик архиепископа Данила II, није ни по чему мањи од свог учитеља, а по нечему га и превазилази. Што он није толико чувен, то је само стога што је безимен.

Велико!

Не зна се ништа о личности онога који је, идући за примером Даниловим, узео, у четвртој деценији XIV века, да саставља биографије српских владалаца и управљача цркве.¹ Свакако је у питању црквено, не световно лице. Помишља се да би то могао бити хиландарски монах Григорије, који је, живећи код цркве св. Петра Коришког на метохи хиландарском код села Корише близу Призрена, позвао, око 1310, монаха Теодосија да дође из Хиландара и састави животопис коришког дустинака, што је Теодосије и учинио, написавши једну од најлепших прича на српском језику. Оснивајући, 1343, манастир св. Арханђела, цар Душан је наредио да игуман његове нове задужбине пребива код Григоријеве цркве у Кориши и одатле руководи радовима на изградњи његовог манастира. У накнаду за то, монах Григорије је добио у доживотно властелинство стару цркву св. Петра Коришког, нешто дубље у пла-

о великој
 манастир
 ништа

Григорије
 који је
 III, да
 Корише

¹ Архиепископ Данило, Животи краљева и архиепископа српских, изд. Ђ. Даничић, Загреб, 1866; у преводу Л. Мирковића, Београд, 1935.

234
 манастир се
 између 1337 и 1340
 манастир који је
 манастир

нини, у Призренском Подгору. Умро је монах Григорије пре 1355.²

У сваком случају, настављач архиепископа Данила II у састављању животописа краљева и архиепископа српских био је добро обавештен о личностима о којима пише, о догађајима о којима приповеда и о местима где се шта дешава. Он је живео и писао у непосредној географској и временској близини владара и црквених управљача чије је карактере, живот и дела уочио са толико оштрине вида и јаоноке ума. По Косову, Метохији, по њиховим градовима и дворцима, у Призрену, Звечану, Петричу, Неродимљу, Сврчину, и по манастирима и црквама, у Пећи, у Дечанима, он се креће као неко коме је добро познато и то земљиште и грађевине на томе земљишту. Он пише о историјским личностима на основу личног искуства и на основу обавештења и сећања савременика који су их познавали и с њима сарађивали, и зато његови животописи краљева и архиепископа српских имају уверљивост аутентичних осведочења без ичега легендарног.

Књижевно дело настављача Даниловог — кога морамо и даље тако звати, у немогућности да га без сигурних доказа идентификујемо са монахом Григоријем из Корице — обимније је него што због пишчеве анонимности у првим изгледа. Његовом ауторству припадају животописи краља Стефана Дечанског и архиепископа Данила II и опис првих година владе Душанове,³ његове су и незаменљиве допуне о животу и делању краља Стефана Дечанског и архиепископа Данила II у Даниловим биографијама краљева Драгутина и Милутина,⁴ најпоследње мисли се да је он тај који је, између 1337 и 1340, скупио у зборник Данилове животописе и, додавши им своје и увод, начинио од њих целину.⁵ Иако анониман, он је одређена књижевна личност, чији су списи од изузетне документарне и уметничке вредности, а прикупљање у један зборник свих биографија краљева и архиепископа српских из времена Немањића рад од прворазредног националног и књижевног значаја.

² Ђ. Сп. Радојичић, Старац Григорије, „Богословље“, II (1927) 314—315; исти, у „Летопису Матице српске“, 390 (1962) 327.

³ Н. Радојичић, Предговор Животима..., у преводу Ј. Мирковића, Београд, 1935, стр. XXIV.

⁴ Љ. Стојановић, Житија краљева и архиепископа српских од архиепископа Данила и других, „Глас“ САН CVI (1923) 105.

⁵ Ђ. Сп. Радојичић, Антологија старе српске књижевности, Београд, 1960, стр. 321.

Његови животописи имају уверљивости 235

1355.
Ур
1907
обавеш
штен
X
се
не
се
се
се

1907
обавеш
штен

X

2

Свој однос према учитељу настављач архиепископа Данила II је делимично сам одредио. Он говори о Данилу као што говори млађи о старијем, као незнатни монах о великодостојнику, као мање учен о ученијем. За њега је архиепископ Данило II „господин мој“, пред којим он стоји „са страхом и бојањем“, као „грешни и недостојни слуга његов, од њега храњен и љубим“ и, што није сматрао за непотребно да помене, од њега „васпитан у свакој благоразумности и упућиван у добре навике“. Он уписује у заслугу свом узору и то што је сам узео да саставља биографије. Читао је, каже, шта је његов учитељ написао о животима „благоверних царева српских земаља“ и видео како је описао „добра дела непорочних живота преосвећених архиепископа“ па му је то дало снаге да се и сам огледа као писац. Да је ученик уистину поштовао и ценио учитеља види се не само из његових исповести, које не морају бити све иокрене, већ и по отворености његовог дивљења са којим прича о Даниловој личности и животу, и што не пропушта да говори о њему где год му се да прилика — у животопису краља Стефана Дечанског једва да има више говора о краљу него о архиепископу Данилу. Судаћи по изјавама и држању, непознати Данилов ученик није потицао из моћније властелске породице, нити имао висок чин у црквеној хијерархији. Што је поуздано, то је да је имао потпуну општу и књижевну културу и изузетне способности за добро писање.

Лични односи Данила II и његовог настављача нису познати и, вероватно, таквимма ће и остати — нити се зна где су се њих двојица срели, ни на чему и како сарађивали. Није дубље испитиван ни њихов међусобни књижевни однос. При првом поређењу, види се само да је ученик ишао за учитељем и у избору тема и у начину писања, и да му је био први циљ — као и свим средњовековним биографима — да, глорификујући одређене личности, подиже ауторитет државе и цркве. Али се он од свог учитеља и других својих претходника по много чему и разликује — његове биографије превазилазе све раније световним карактером догађаја и аутентичношћу историјске атмосфере. Он је први наш животописац који говори о личностима које нису светитељи, нити се пред смрт замонашили, и он једини почиње писати о владару још док је овај жив. Не састављајући житија светих, он излаже искључиво овоземаљски живот оних о којима прича — у њега нема ни речи једне о њиховом „небеском царству“, ни о чудима. Духовник по професији, и сав прожет религиозним схватањем и богочарактер догађаја и аутентичношћу историјске атмосфере

карактер догађаја и аутентичношћу историјске атмосфере
— излаже искључиво овоземаљски живот

Милош

Циљ

Велики

Данило
Кр
Зел
Кони
Није
Шек
Долоз
Л. П
са
Д

обуздрало се на грци - који прилике
требало је правити Душаново преузимање власти

Фрагментарност није једини недостатак животописа краља Стефана Дечанског. Конципиран у триликама које су упућивале писца на највећу обазривост — убрзо по промени на престолу, на који је дошао Душан — лик краља Стефана Дечанског је бојажљиво изведен, малокрван, не у једном погледу непотпуан и, по свој прилици, неправичан. Које ли разлике између портрета краља Милутина у биографији коју је о њему написао Данило II и портрета краља Стефана Дечанског у животопису који је о њему саставио Данилов настављач Али, што су та два владаоца толико друкчији по делима, карактеру и животу, то неће бити само стога што су заиста и у свему били такви, него и зато што су нам их тако представили њихови биографи: архиепископ Данило II је испевао химну краљу Милутину, његов настављач краљу Стефану Дечанском је одао само опрезно признање. У настављачевом опису, краљ Стефан Дечански својом судбином не изазива ни дивљење ни жалбе. Као наследник, он се неоправдано буљи противу оца, а као владар, ради о глави сину; немилоордно разоривши синовљев двор на Дримцу под Скадром, он уседа на коња и бежи у Петрич када му се сип појави с војском пред његовим двором на Косову; опкољен, он се предаје без отпора и кајући се, плаче, да заточен у Звечану, ненадно, умре. Ни у једном моменту — изузев у Битци код Велбужда — у Стефановом држању и поступцима нема ничег великог и узвицајног, па ни достојанственог — пре би се могло рећи да има нечег жалосног. У спису Даниловог настављача краљ Стефан Дечански није ни праведник ни мученик, као што ће то бити у доцнијим животописима; код њега је ош грешник. Победник код Велбужда и оснивач Дечана није у свог биографа нашао на истинску и достојну хвалу. Писац осуђује Стефана Дечанског и за понашање према оцу и за понашање према сину, — требало је, не казипати истину, већ правдати Душаново преузимање власти.

Започета, а недовршена биографија Душанова, у којој су на шест седам страница описане прве године његова владања, претежно има обележје ратне хронике чија је идејна атмосфера испуњена цитатима из Светог писма. Два су догађаја истакнута у томе малом спису: рат Душанов с византијским царем Андроником и рат његов с мађарским краљем Карлом. Код ранијих биографа, владари воде ратове у одбрани од нападача иноплеменика; код настављача Данилова, Душан води рат противу грчког цара ради тога да га прогна из царства његове грчке земље.

То је

могу се јавити нестакнути Душанове империјалне тежње. И једва је могуће отворити је показати сигурност у њихово остварење. По настављачу Дашилсомом, византијски цар мисли помишља да се упусти у борбу с Душаном, већ бежи пред њим, обузет толиким страхом да нема смелости ни да му по посланицима упути неколико речи. Цар Андроник поручује да пристаје да му Душан узме шта хоће од његове земље, само да би одсад живели као браћа и другови „у нераздељивој љубави земље грчке и српске“. Душан задржи покрајине које је освојио, а остале поклоним Андронику... Није боље прошао, по царевом животописцу, ни мађарски краљ, који се, после неуспешног напада на Душана, вратио у своју земљу „смеху изврнут“. Рат није био ни почео, а Мађари се, чим су чули да се Душан приближава, „сви у један час смегоше, и сва њихова мудрост ишчезе...; нападе на њих страх и трепет, и почеше бежати“. Немајући чамца и скела да пређу Саву, сви нагну у реку, „и вода их потопа, а мало њих се избави од такве љуте смрти“. Писац назива победу Душанову чудом његовим. У најјачим животописима, чуда су стварале и терале у бекетно-спетителске моштане и мо-литве; сада то чине владари.

Религиозне и моралне дилеме Душанове не истичу се у његову животопису; истичу се физичке. „Красан изгледом лика и дивном лепотом тела свога...; сгращан својим непријатељима и диван свима околним царевима“, Душан је, побеђујући све ратне противнике, стекао, по своме животописцу, „преславно име, изнад древних царева и родитеља и прародитеља својих“, — изнад Александра Великог значи, изнад краљева Стефана Дечанског, Милутина, Уроша I и Стефана Првоугодног. Животопис тај, ависан на неку годину пре крунисања Душановог за цара Срба и Грка, колико слутњама толико идејама сам је у знаку царства.

Ограничена на почетак његове владе, биографија Душанова је кратка и једностранна — од личности највећег владара српског остала ням је у нашој књижевности и у њег века само скица, не портрет у свим димензијама и у целом расту. Насупрот њему, потпуни и многостран је животопис архиепископа Данила II — један од најбољих састављених и најсадржајнијих, наших средњовековних животописа. Ни о коме се у Живојим Краљевим и архиепископским писма. Ни о коме нише и боље него о архиепископу Данилу српском не говори више и боље него само целу биографију. Ученик је своме учитељу посветио не само целу биографију, и не само толико огсежну колико краљу Стефану Дечанском, него и јубора о Данилу и у Стефановој биографији.

Шо је скица Душанова, а не Дорфиреј

бл. а. с. т.

Д. В. М. С.

М. С.

М. С.

М. С.

и у интерполацијама живописа Милутинова и Драгутинова, и у уводу у зборник — архиепископ Данило II. Је измислио готово централна личност тих Живота. Ничији портрет није тако јасан, тако жив, тако продубљен и убедљив, тако мало идеализан, и тако близак тадашњем (и данашњем) читаоцу као његов — посматрајући карактер, живот и дела Данилова осветљена оа свих страна — нијашм се да га јошје подигао само писац, век и ми.

Не пројунтајући забележити да је Данило потекао из властееке породице, да се редовно школовао и да је у ржној младости служио у краљевом двору, животописац прича о његовом замонашењу и преласку на архиепископски двор, да би ускоро указао на његов избор за хиландарског игумана и, најпосле, с великом пољом и неспршно, на једнаест страница причао о годинама внапада Каталонаца на Свету Гору, када се Данило показао као храбар и mudar човек. Краће време подвижник у Карејској келији, Данило се олаје државничким и црквеним пословима, који ће изгодене у годину бити већи и одговорнији: постављен за епископа у Бањској, он помаже краљу Милутиву да остигура себи престо, постаје хумски епископ и бива биран за архиепископа, да би потом, до краја живота, био саветник и сарадник краља Стефана Дечанског и Душана, учествовао у подизању Бањоке и Дечана, сам подигао цркве у Пећи, Јелшици и Дизици, брипући се за цело време о архиепископском властелинству. Живот архиепископа Данила II, како га је испричао његов биограф, то је типична каријера средњовековног црквеног прелата.

Иза успона у животу, стоје примарне особине Данила као човека. По своме живописцу, он је изабран за игумана хиландарског зато што је био „по изгледу добродетлан и доброговорљивог језика“ и што је имао „дар да смислено и разумно говори пред царем“, — „од младости своје имао је вешт разум“. У карактерне одлике Данилове његов биограф затим уписује што је био храбар — у Хиландару, „мушки борећи се с безбожницима“ и, на путу до Србије, што се пробијао кроз крајеве у којима се „није могла наћи ниједна стаза којом би се могло ићи мирно, без борбе и ратова“. Потом га његов биограф хвали што је имао „велику вештину да већа с царевима“, „као и перо — књижевника брзописца“, што је знао „приче и вештине уметности“ и провео живот „изучивши до краја вештину сваке мудрости“ — укратко, што је имао „разум многообразан“, тако да се прославио „у сваком делу земаљском“. Данилов настављач

Усприма и штељивости у свомој
дворској

ноћнога устава". Али то што је Данило чинио као монах није ништа изузетно, он је само живео по прописима Католичког устава, као и свако други који је желео да пребива у Свјетомој келији. Значај Данилових промена улажује сам животописац завршетком свога разговора о њима: "А на његово место би постављен у Хмландару преподобни игуман Никодим, који је пре тога био ученик божга преподобног". У томе неочекиваном заључку као да има више жаљења него хвале што се Данило поштивљао и као да има прекора што је Данилов савременик постављен за игумана, а не он.

Полсмај и држање према владарима није у архиепископа Данила II исто као у његовог великог престојаника св. Саве. По Теодосију, и први архиепископ српски је био савестник и сарадник владара, али су они слушали њега, не он њих. Данило, иако "учитељ и васпитач", "вођ душевни тројице краљева, био је краљу Милутину — како његов биограф каже — послушљив и радио како му је краљ говорио. — он од своје младости никада не погреша воље овога благочестивога", а ни у дипломатским мисијама које му је поверавао краљ Стефан Дечански Данило "ни у којем делу не погреша његове воље". За влада краља Милутина, а поготову краља и цара Душана, владар је, очевидно, по ауторитету и престижу стојао високо изнад црквеног поглавара.

Међу средњовековним архиепископима српским није ни један, сем св. Саве, добио тако исцрпну и тако интелигентно написану биографију као Данило II. Захваљујући њој, он је постао од најбоље познатих и најзначајнијих наших црквених управљача. Које ли разлике између скромног, једноставног, повученог Арсенија I и амбициозног, предузетног, довитљивог Данила II, присутног овуде — на дворовима, у манастирима, у дипломатским изасланствима, ратним окршајима, при крунисању и умирању владалаца, зидању цркава и сађењу вођњака и виограда. Ни свети, ни чудотворац, он је сав у активности на овом свету, без мистичног у замислима и случајног у поступцима. Не би се могло рећи да ученик прелази меру у ребању врлина које даје свом учитељу; он му их не приписује у хвалима и ситволима, него у излагању његовога рада. Неки пут, свакако, он преувеличава утицаје које је Данило имао на људе и догађаје. Није много вероватно да су буквално сва властела у једном тренутку напустила Милутина и да га је спасло само злато које му је чувао Данило у свом манастиру, као што је свакако преувеличан и Данилов удео

једног црквеног
земалског
рач му не
вали га ко
не, толико
рада. По
и обичај
а и при
унарском
ти всраљ
ебрец, ж
и, али
У. Двору
Данила
о га златом
телнина
рал, Стефан
рашене бис
о, дајем
жи је тако
имао га
лико из вер
ду и уздан
е срцу сло
неисим пос
гов архиеп
мо духовни
тепископ Да
ника.
тиловом био
лико држав
Данила због
врлина, али
монаше, не
кажњивим је
визима м
Данила
се у Ко
ашу работ
купаше ли
рзе грех
и, мучно би
док не
је сео на
але ислам
241

→ Периферни списак српских
имена Сав Ј. - илустрација Архива српских

у зидану Бањске и Доњана, чији би Данило требало да
буде још мало на главни пројекат. У шта нема сумње,
то је да је Данило био многостраш обдарен и свестрано
активан човек. После архиепископа Саве Ј. он је, по свој
прилици, у средњем веку, највећи предат српске цркве.
И што он такав излази пред потомство није мала заслуга
његовог ученика, који је о њему саставио најлуциднију
биографију коју је добио један црквени човек најнег сред-
њег века.

Изврстан портретист, од најштроумнијих и најубедљи-
вијих у свој нашој књижевности, Данилов настављач је
не мање изврстан у опису опсаде Градова и битка — У домс-
ку чак иста премца међу нашим средњовековним лицима.
Он говори о бојевима не само кад прича о властелима, што
би било природно, него, што се не би очекивало, или би се
очекивало у мањој мери, и кад прича о црквеним лицима.
Издајући живот архиепископа Данила II, он се ни на чему
не задржава колико на ратним сукобима, лукавствима, описа-
дама, оружју и плену — од неких четрдесет страна које је
посветио животу архиепископову, он је, једнаест устудио
казивању о нападима на Свету Гору западњачких пљачка-
шких народа. Свакако, такве приче су се више него икоје
друге свидале читаоцима у годинама припремања царства.

Опсада Хиландара, описана на основу усменог предања
и лектире сличних списа, испричана је у биографији Да-
ниловој тако живо као да је писац био очевидац догађаја.
То није толико опис опсаде одрејског локаитета, колико
сваког утврђења, и зато су те странице прпоразредни до-
кумент о средњовековном војевању и заузимању градова.

За књижевну историју је још важније што је та припо-
ветка мајсторски написана — Данило
Дошавши у Свету Гору — то је љен почетак — Данило
је мислио да је дошао „у велику тишину“ али је за мало
живео „у предимном животу“. Подигли се озлини народи —
Фрузи, Турци, Јаси, Татари, Моговари, Каталонци —
заузели многе крајеве грчке земље, па дошли и на Свету
Гору, где су силне храмове погазили, богатство њих раз-
грабили, а заробљенике одвели у ропство. Напали су и на
Хиландар, у који је Данило притио мношину световњака
прибеглих у манастир са женама и децом. Нестало им хране.
„Људи од глади зијајући судараху се и падаху као пијани
и, обузеги глађу, нису могли ни гледати“. Три године и три
месеца је провео Данило опкољен у пиргу, а онда су поди-
љали непријатељи прешли у општу напад. Једни узеше сећу
врата манастирског града, а други разбијаги зидове градске.

243
Манастирски архив

16. Мајсторски опис

Ур. 11. 1. 54

Уакоп шоста

Краљ Швајцарског

собом бугарске велможе у железним узама, упућује покли-
 саре ка сестри овојој, царици Ани, жени убијеног Миха-
 ила, и деци њеној, извештавајући их о овом доласку.
 Бугарској су, на вести о царевом погибији, настали немири
 — људи су грабили богатство један од другог, чудно свиња
 ство и змање царево. "Ово је велико и дивно познавајући
 који слушају", констатује писац тим поводом, познавајући
 људску природу: "Стадо, од кога ови зловиви примајући
 хрпу храњаху се, поставши као чудне звери и без мило-
 сти не штедећи, грабљаху га. Та шта ја кажем стадо
 и вуци! Питомци овога цара и будући му као браћа и чеда
 и љубиви другови, и видевши овакви његов пад, не брме-
 нуше његове милости и љубави, но учинише му као ино-
 племенити, веселећи се због његове погибије". Краљ Сте-
 фан заведе ред у Бугарској, послави Михайлову сина за
 цара и врати се у државу отачаства својег, земљу српску,
 пошто је срушио све своје непријатеље и ратне против-
 нике".

Изванредна прича, опис Битке код Велбужда, припреме
 за њу, вођења њеног и њених последица, у исти мах је
 драгоцен материјал за проучавање живота и познавање
 психологије људи средњег века. Он садржи толико војних,
 политичких и географских чињеница и толико психолош-
 ких запажања као да је писац војно, а не црквено лице,
 и као да је и сам учествовао у битци. Ништа мање је тај
 опис увид у расположење дворског друштва после битке
 која је решила питање примата Србије и Бугарске, — у срп-
 ској књижевности нема поноситијег текста од овога који
 нам је завештао Данилов настављач. Такав текст је могао
 написати само неко ко је добро познавао византијске, а
 ваљда и наше (изгубљене) ратне хронике. Писац је сва-
 како био упознат са романом о Александру Великом, који
 су, ако не раније, у повој деценији XIV века читали не
 само наша властела, већ и наши монаси. Данилов настављач
 одаје своје познанство са тим романом колико по томе што
 пореди краља Стефана Дечанског са Александром Великим
 и бугарског цара Михаила са персијским царем Даријем,
 толико по сличности описа битке, царева погибије, писама
 које краљ Стефан шаље извештавајући о овојој победи,
 понашању властеле и владара. У његовој причи нема ни-
 чега од хагиографског списа, а пуно од витешког романа.
 Усредсређен на личности и догађаје из савременог жи-
 вота, Данилов настављач уме бити врло прецизан у изво-
 бењу часа и места на коме се шта догодило. Битка код

Српски јануар

Краљ Швајцарског

Вељужда је почео у суботу у подне, каже он; цар Душан
 Андроников под Салутом месеца август
 Вељужда је почео у суботу у подне, каже он; цар Душан
 Андроников под Салутом месеца август
 Вељужда је почео у суботу у подне, каже он; цар Душан
 Андроников под Салутом месеца август

Исто тако је Јака — можда, Јака — докумената става
 настава Јака у интерпретирању у материјалних предмета
 Творећи о манастирима, он не наводи само њихова имена,
 нити само именује ктиторе и храмове светитеље, него и
 лаке и историјат сваке поједице цркве — како је основана,
 пројектована, грађена, декорисана, и од кога је вођен над-
 зор над њеним подизањем. Пре то што ће сазидати цркву
 св. Стефана у Бањској, — обавештава нас писац — краљ
 Милутић се саветовао с братом Драгутином, мајком Јеле-
 ном и архиепископом Савом III, а епископу Данилу поверио
 да се брине о зидању и о свему што је потребно за „устрој-
 ство уметности црквене лепоте те спете цркве“. Као да
 се ради о пресудном боју, о круним државном догађају,
 о великој личности, писац оснивању Дечана и подизању
 Пантелејеве цркве у њему посвећује неколико страна.
 Прво краљ Стефан са архиепископом Данилом и неколи-
 цном своје властеле иде да тражи и одабере место где
 ће подићи задужбину. Привучен положајем и лепотом ме-
 ста, зауставља се у Дечанима аа Бањстрици. „И пошто је
 ту сабрао велико мноштво уметника и вештих мајстора...“
 почеше зидати... часне и многоразличне мраморе тешу-
 хи.“ Архиепископ Данило заповеда „уметницима и много-
 бројним вештацима који зидају како ће поставити ступове
 и шпалтерубља, и лучне својове и црквене вртларе“, а кти-
 тор не може да се надати како су се „поставили достојни“

да, припреме
 исти мах је
 и познати
 лико војних,
 о „држави-
 окрено лице,
 мање је тај
 после битке
 ке, — у срп-
 з овога који
 је могао
 зантијеке, в
 екац је спа-
 валуком, који
 а читали не
 настављач
 по томе што
 ром Великим
 ем Дарјем,
 бије, тисама
 ојој победи,
 чи нема не-
 шкот романа.
 ременог жи-
 слан у наво-
 Битка код

ил вртња и цркви
 оу виленике рлтња

Вељужда је почео у суботу у подне, каже он; цар Душан
 Андроников под Салутом месеца август

Са у језу
 ада, у крај
 рату грађи
 вештаца и во
 краљских кр
 бржављанин
 лавина су о
 у „познати
 гора зашт
 бује, дава
 же „Давид
 уграђени
 повременог
 ишати ств

дни стубови". Потом краљ даје да се манастир огради зидом, "а на вратима тога града сазда велики и достојанствен игрг, и ту постави доброгласна звона"; Данило, у име краљево, зида трпезарију — "да је дивно опима који гледају" — и друге велике палате постављене у један ред. Служећи се терминима градитеља а не епитетима хитрог графа, писац се поводом грађевинских радова у Пећи не ограничава на похвалу ктитору што "сазида такву светлу припрату и достојну свакога причања", него детаљно прецизира у чему се састојао градитељски посао архиепископа Данила II. "Све изнашаши како треба да буде", уверава нас он, "поче зидати поставивши мраморне стубове и на њих сводити зидањем пречудне кровне оводове". Не заборавајући фреске у цркви, живописац додаје: "И опет већу част приложи таквом здању, сву насликавши је као и травне цветове". Богородичин храм у Пећи, продужава он, био је "окончан до мере красоте и дивнога благолепија", јер је њен ктитор Данило "изнутра украси шареним лепотама да је дивно гледати". Истина, у историји наше уметности је изражена сумња да је Данило II давао нове или руководио пословима при подизању Бањске и Дечана, и доказивано да није.⁶ На нама овде је да укажемо не на биографову тачност или нетачност о ауторству Данилову, него на карактер његових запажања и начин писања. За њега, једна црква није само богомоља, свето здање, дом Божји, него је и људска творевина, грађевина која има своје димензије, делове, елементе, утилитарну намену, уметничку вредност, и за чије пројектовање и извођење треба имати техничких знања и практичног искуства.

Сав у документима и сведочењу — у опису битака и опсада, у излагању државних и црквених догађаја, у историјату грађења црква, — Данилов настављач нема много времена и воље за теолошка размишљања и за бележење моралних изрека. У њега се не могу наћи онакве снажно формулисане узвишене рефлексије о духовном животу каквима су обилати списи Доментијанови. "Бол раба славу и трудови непосредују вечни покој" — мисао је која изгледа залутала у његово причање. Кад о печему пресуђује, Данилов настављач пресуђује у првом реду с државног гледишта. И у њега владаоци, великаши и црквени управљачи деле отачаство од туђине и свој народ од иноплеменика ("Боље нам је ако нам се догоди и смрт у земљи нашег отачаства", кажу Душанови великаши, "него да се

⁶ М. М. Васић, Жича и Лазарица, Београд, 1928, стр. 65—68.

најемо у туђој земљи као заробљеници или дошљаци"), али се „отачаство“ и „српске земље“ не глорификују са екстазом ранијих биографа. Ваљда је то било и мање потребно у доба победа над Бугарима и Грцима, када су краљеви Стефан Дечански и Душан били „необориви браћик отачаства свога, српске земље“, и кад њихови тријумфи говоре више но похвалне речи. Без панегиричке реторике, писац лежи једноставно — иако са радошћу — како Душан, продревши у Византију, узме много градове тога царства, и зароби многе земље те државе, и додаде њихово богатство и славу к богатству и слави свога отачаства и у славу великога и народа свога“. Исто тако, питајући се, у хвали архиепископа Данила II што подиже велеленне грађевине, да ли ико може рећи да је при томе присиљен на рад, и да ли неко може да негодује због печета, писац један једини пут ваљда показује своје хришћанско саосећање сиромаштва и неправде.

Као и у сваког доброг писца, у Даниловог настављача је стил у складу с мислима и осећањима. Никаких хитних усклика у њега, врло мало беседничког у његовом тону и сасвим изретка изразито песничког реторика. Не значи то да у њега нема сликовитих изрaza. Игуман Данило је, каже он на једном месту, после одласка пљачкашких чета са Свете Горе, одахнуо „као умиривши се од неких тежине, која се не да лако отрпети, видећи како се јавља велика тишина“, а после победе код Велбужда „силе противничке ишчезоше и несташе као снови онога који устаје“. Али, у поређењу с другим писцима, у Даниловој настављача је мало метафора и симбола, па и поређења. Његов дар се не састоји у занобном говорењу, него у лупријном запажању и у једноставном казивању о великим значајностима и судбинским моментима. савременог живота и света. Мемоарски и нарративни елементи у њега претежу, он се понаша као историчар и хроничар, скоро као очевидац. Толико чињеница из ратова, из историје, географије, лингвистике, дипломатије, уметности, ретко да има у којег рањенијег животописца. У његовим списима, у којима су и личност и догађаји претежно световног карактера, има тако мало богословског да би се могло посумњати да их је писао монах. Њега ингересују војсковође, не светитељи, јавници, не испосници, и привлаче га више битке него молитве. Његови списи нису друго до књижевни израз отачаственог расположења српског друштва његовог доба, у које је он, у очекивању проглашења краља Стефана Душана за цара, писао у знаку царства.

251
Душана за цара, писао у знаку царства.

МАРИЈА
МАЛО је ХУМАННОСТ
КОЈА

МАРИЈА
МАЛО је ХУМАННОСТ
КОЈА

МАРИЈА

X